

Kantian Motives in the Philosophy of Sport

Abstract: The paper focuses on the problem of the relationship between Kant's philosophy and modern philosophical opinions on the nature of sport. It turns out that several elements of Kant's ethics, aesthetics as well as moral philosophy can be used in reflections on sports competition, however, not to the same extent.

Keywords: Kant, Philosophy of Sport, Ethics, Aesthetics, Perpetual Peace

Kantovské motívy vo filozofii športu

Abstrakt: Príspevok sa sústreďuje na problém vzťahu Kantovej filozofie k moderným filozofickým názorom na povahu športu. Ukazuje sa, že viaceré prvky Kantovej etiky, estetiky, ako aj sociálnej filozofie sú využiteľné pri úvahách o športovom súboji, aj keď nie všetky v rovnakej miere.

Kľúčové slová: Kant, filozofia športu, etika, estetika, večný mier

I.

Filozofické reflexie športu ponúkajú množstvo tém a inšpirácií pre historikov filozofie, ako aj pre tých autorov, ktorí sa usilujú dať filozofii športu systematický charakter. Najčastejšie sa v súvislosti so športom nazeraným z filozofického uhla pohľadu akcentujú jeho etické a estetické súvislosti. Neodmysliteľnou súčasťou športu, hier a telovýchovných aktivít sú však aj také charakteristiky, ktoré sú predmetom záujmu sociálnej a politickej filozofie, filozofickej antropológie alebo teórie kultúry (prirodzene, zoznam tém nie je uzavretý). Filozofia športu je teda hraničnou disciplínou, akýmsi priesečníkom, v ktorom sa stretávajú rozličné filozofické motívy a tradície. Niet divu, že pri reakcii na rôzne výzvy a problémy filozofie športu dokážeme vystopovať aj prvky Kantovej filozofie, resp. úvahy pokračujúce v kantovskej línii. Pretože šport je komplexným fenoménom s mnohými parametrami, existuje široká oblasť implementácie kantovského filozofického základu.

Niektoré z atribútov a sprievodných znakov vrcholového aj rekreačného športu priam nabádajú pozrieť sa na nich prostredníctvom Kantovej filozofickej koncepcie. Za úvahu napríklad stojí miesto športu s ohľadom na vzťah medzi prírodou a kultúrou, ak ho chápeme ako fyzickú aktivitu v určitom sociálno-kultúrnom rámci. Samostatnou kapitolou je aplikácia pojmu účelu či účelnosti s prihliadnutím na oblasť športu.

V nasledujúcom texte naznačím a zdôvodním zmysluplnosť takeého nazerania na problémy v oblasti filozofie športu, ktoré je ovplyvnené Kantovou kritickou filozofiou, so špeciálnym dôrazom na jeho etické, estetické a sociálno-politické úvahy.

II.

Pri koncipovaní a riešení problémov filozofie športu má špeciálne miesto Kantova etická teória. Niektorí autori z radov filozofov športu pripúšťajú vplyv Kantovej filozofie, zvlášť pri koncipovaní etiky športu, no neostávajú pri nekritickej reprodukcii Kantových myšlienok. Výsledkom je obohatenie kantovského základu o novšie vplyvy. Napríklad J. Court a V. Gerhardt, ktorí sa hlásia ku kantovskej tradícii, sú prívržencami funkcionálneho prístupu, ktorý sa usiluje získať maximy morálneho konania výhradne z vnútornej logiky samotného športu, nie z externých zdrojov ukotvenia morálky. Sú to rôzne funkcie hry a súťaženia, ktoré poskytujú mravné kánony, na ktorých celkovo spočíva šport.¹

V literatúre sa dokonca môžeme stretnúť s aplikáciou formulácií Kantovho kategorického imperatívu na podmienky športov a hier. Jednou z možností je nasledovná formulácia: „Zúčastni sa hry tak, aby si hru nikdy nepovažoval iba za prostriedok k cieľu, ale vždy zároveň ako cieľ samotný.“² Inou verziou by mohlo byť nasledovné: *konaj v súlade s maximou, ktorú by mohol chcieť nasledovať každý, kto vstúpi do súťaže proti tebe*.³ Samozrejme, v tomto duchu by sme mohli pokračovať a ponúkať ďalšie variácie, ktoré by zahŕňali zmienku o ďalších hráčoch, celej hráčskej komunite atď. Nie je to však nevyhnutné k tomu, aby sme dokázali posúdiť využiteľnosť Kantovej etickej teórie v oblasti filozofie športu. Kantovský etický diskurz obsahujúci pojmy prostriedkov a cieľov sa netýka iba realizácie samotnej hry športovcami a vzájomného rešpektu medzi nimi, ale aj širšieho športového kontextu, napríklad otázky trénerstva, resp. vzťahu trénera k svojim zverencom⁴,

¹ Pawlenka, C.: Philosophy of Sport in Germany: An Overview of Its History and Academic Research. *Journal of the Philosophy of Sport*, 37, (2), 2010, s. 273.

² Lopez Frias, F. J.: A Kantian View of Suits' Utopia: 'A Kingdom of Autotelically-Motivated Game Players'. *Journal of the Philosophy of Sport*, 44, (1), 2017, s. 147.

³ Pawlenka, C., ibid.

⁴ J. Fry s prihliadnutím na kantovský pojem *riše účelov* analyzoval a hodnotil rôzne praktiky vys-

činnosti rozhodcov, fenoménu fanúšikovstva, vzťahov športovcov a verejnosti a pod. Ak sa v súvislosti s etickým posudzovaním práce trénerov zameriame na Kantov príkaz zaobchádzať s inými ľuďmi ako s cieľmi, nie ako s čírymi prostriedkami, vzniká otázka, nakoľko to postačuje v reálnych situáciách trénerskej praxe. Je potrebné brať ohľad na to, že mnohé problémy súvisiace s trénovaním „sú natolko komplexné, že tréneri potrebujú využívať väčší rozsah mravných zdrojov, nielen tento jediný princíp, alebo prinajmenšom potrebujú konkrétny návod, ako by mala byť Kantova formula aplikovaná v rôznych kontextoch.“⁵

Zladovanie zásad kantovskej etiky s hlavnými motiváciami sprevádzajúcimi športové zápolenie nie je úplne bezproblémové. Na jednej strane stojí Kantovo chápanie mravných aktérov, konajúcich slobodne, autonómne a racionálne v súlade so zákonmi morálky a s prihliadnutím na iných aktérov, považovaných tak tiež za slobodné a racionálne bytosti, ktoré sú účelmi a nie prostriedkami konania. Na druhej strane máme do činenia s cieľom zvíťaziť, prevýšiť a zdolať protivníka v športovom súboji. Ako je možné prekonať túto disproporciu? H. Reidová poukazuje na to, že športové víťazstvo nie je možné v kantovských termínoch ustanoviť ako všeobecný cieľ, pretože nie je možné požadovať, aby vyhral každý účastník takej hry, ktorá môže mať iba jedného víťaza. Je však možné, aby sme „racionálne žiadali, aby sa každý *usiloval* zvíťaziť v hre, a týmto spôsobom dospieť k životaschopným princípom športovej etiky.“⁶ Požiadavka na vytvorenie možnosti usilovať sa o víťazstvo je v súlade s kantovskými etickými princípmi, pričom zameralie sa na víťazstvo nemusí byť v konflikte s takto formulovanou požiadavkou (ide viac-menej o modifikáciu známej zásady tolerancie: *nesúhlasím s tvojimi názormi, ale urobím všetko pre to, aby si ich mohol vysloviť*).

Keďže šport je vo väčšine prípadov spojený s interakciou medzi hráčmi a s činnosťou, ktorá ma fyzický základ, významnou sa stáva antropologicky postavená otázka prirodzených ľudských sklonov, vplývajúcich na obľúbenosť hier a športových aktivít. Ide o otázku prejavov prírody či prirodzenosti človeka v spoločenskom rámci. Kant vo svojej *Antropológii z pragmatického hľadiska* uvažuje o spoločných rysoch rôznych hier, akými sú udieranie do lopty, zápasenie, bežecké preteky, ale aj šach, kartové hry či vrhanie kociek. To, čo ich napriek odlišnostiam v pravidlách a realizácii spája dohromady, je skutočnosť, že sú nevedomým prejavom pudenia k odvážnym činom a meraniu si síl s inými ľuďmi, ktoré je iniciované múdrou prírodou. Nereflektovaným zámerom týchto aktivít je snaha, aby

kytujúce sa v činnosti trénerov športových kolektívov. Blížšie pozri: Fry, J. P.: *Coaching a Kingdom of Ends*. *Journal of the Philosophy of Sport*, 27, (1), 2000, s. 51–62.

⁵ Simon, R. L.: *The Ethics of Sport: What Everyone Needs to Know*. New York: Oxford University Press, 2016, s. 165.

⁶ Reid, H. L.: *Introduction to the Philosophy of Sport*. Lanham: Rowman & Littlefield Publishers, 2012, s. 115.

v ľuďoch neochabovala prirodzená životná sila. Kant odhaľuje pravú povahu hry, a aj keď sú dvaja súperi presvedčení, že hrajú proti sebe,

v skutočnosti príroda hrá s nimi oboma, o čom ich rozum veľmi jasne presvedčí, ak uvážia, ako zle boli prostriedky, hodiace sa k ich cieľom, nimi vybraté. Ale dobré rozpoloženie, ktoré pociťujú, pokiaľ sú týmto spôsobom stimulovaní, [...] je z toho istého dôvodu príčinou sklonu k prudkej a dlhotrvajúcej vášni.⁷

Na zaujímavé súvislosti narazíme, ak neberieme do úvahy šport iba ako bližšie nediferencovaný, všeobecne chápanú entitu, ale podrobíme komparatívnej analýze rôzne druhy športov. Špeciálnu pozornosť si zaslúžia napr. kolektívne športy, resp. športy, v ktorých je možné identifikovať priamych súperov. Disponujú osobitnou formou kompetitívnosti a štruktúrou vzťahov.⁸ Niektoré športy boli podrobené kritike z hľadiska ich morálnej hodnoty. Diskusia medzi teoretikmi športu sa rozvinula v prípade bojových športov, zvlášť pokiaľ ide o tzv. zmiešané bojové umenia, t. j. o šport, ktorý pripúšťa plný fyzický kontakt medzi súpermi, celú paletu úderov, chvatov, kopov a kombináciu prvkov rôznych iných bojových športov, vykonávaný s minimom pravidiel, ale aj s veľkým rizikom zranenia, zapríčineným zo strany protivníka.⁹ Je otázne, nakoľko sa s bojovými športmi (bojovými umeniami) ako hlavný cieľ identifikuje úsilie fyzicky zdolať protivníka či dokonca mu nejako ublížiť. Interpretácie nie sú v tomto zmysle jednotné, vyskytujú sa aj obhajujúce stanoviská, ktoré aj bojovým umeniam pripisujú tú istú motiváciu ako iným športom, t. j. získať čo najviac bodov a pod. Otázkou ostáva, či aj v takomto chápaní nie sú dané športy v rozpore (nielen) s kantovskou etickou teóriou, kategorickým imperatívom či chápaním inej bytosti (športovca) nie ako prostriedku, ale predovšetkým ako cieľa. Podobne to platí aj pre iné, predovšetkým kolektívne športy, v ktorých dochádza k intenzívnejšiemu kontaktu medzi hráčmi (hokej, americký futbal a pod.).¹⁰ Ukazuje sa tu potreba citlivého nastavenia štandardov fair play. Diskusia teda nesmeruje len k etickej evaluácii športov a hier, ale aj k výzvam a návrhom, ako by bolo možné tieto športy reformovať.¹¹

⁷ Kant, I.: *Anthropologie in pragmatischer Hinsicht*. Hamburg: Felix Meiner Verlag, 2000, s. 99–100.

⁸ V rámci teórie športu je možné sa stretnúť aj s prácami, ktoré ľahšou popularizačnou formou ukazujú na filozofické aspekty niektorých športov a hier. Aj keď ich teoretická hodnota nie je príliš vysoká, občas naznačujú význam Kantovej filozofie pre formovanie filozofických úvah o športe. Pozri napr. Santerre, Ch.: Towards a Kantian Hockey. In Baillargeon, N. – Boissinot, Ch. (Eds.). *Hockey and Philosophy*. Ottawa: The University of Ottawa Press, 2015, s. 205–222.

⁹ Pozri napr. Kershner, S. – Kelly, R.: Rights and Consent in Mixed Martial Arts. *Journal of the Philosophy of Sport*, 47, (1), 2020, s. 105–120.

¹⁰ Pozri napr. Sailors, P. R.: Personal Foul: An Evaluation of the Moral Status of Football. In *Journal of the Philosophy of Sport*, 42, (2), 2015, s. 269–286.

¹¹ Russell, J. S.: Competitive Sport, Moral Development and Peace. In Torres, C. R. (Ed.). *The*

III.

Neodmysliteľnou súčasťou športových aktivít je ich chápanie v zmysle estetických kategórií. Aplikovateľné sú napr. pojmy krásy, vznešenosti či geniality. Nie je nič výnimočné charakterizovať športový výkon, akciu, zápas či podujatie ako pekné, efektné, „oku lahodiace“, prípadne iným prívlastkom, ktorý evokuje estetický zážitok porovnateľný s recepciou umeleckého diela. Posudzovanie športu z hľadiska estetických kvalít, predovšetkým so zámerom identifikovať niečo, čo disponuje krásou, je vecou estetického postoja. Ide však o to, do akej miery je možné estetický rozmer športu stotožniť s umením. Predstavuje šport z estetického hľadiska niečo výnimočné? A na druhej strane: dá sa vôbec redukovat' pôžitok z realizácie a reflexie športového výkonu (podujatia a pod.) na estetický vzťah?

Ak sa na tento problém dívame prostredníctvom Kantovej estetickej teórie, narážame na určité úskalia. Ide predovšetkým o uplatnenie pojmov nezainteresovanosti a účelnosti bez účelu, ktoré sprevádzajú estetický súd vkusu.

Podľa A. Edgara pri striktnom uplatnení Kantovej estetiky sa pre adekvátne chápanie športu ukazujú dva základné problémy. Prvý spočíva v tom, že estetika postavená na nezainteresovanosti súdu vkusu by pôsobila triviálne, pretože takýto postoj je možné zaujať voči čomukoľvek, či už ide o posudzovanie krásy „jablka, áut či matematických dôkazov. To, že niekto dokáže posudzovať šport esteticky, nie je nič výnimočné a nakoniec to vôbec nevypovedá o špeciálnej kvalite športu.“¹² Okrem toho je nanajvýš otáznne, či úplná nezainteresovanosť účastníkov a recipientov športového súboja je v princípe vôbec možná, či sa tým nevytráca niečo pre šport typické. Druhým problémom je to, či a ako je možné také estetické hodnotenie, ktoré by bolo špecifické len pre šport. Je vôbec šport „osobitnou výzvou pre estetické posúdenie?“¹³ Táto nejednoznačnosť vyústila až do diskusie, či vôbec môžeme a máme do filozofickej teórie športu prenášať estetické kategórie, a to špeciálne tie, ktoré by šport radili do oblasti umenia.¹⁴ Otázkou tiež ostáva, či je možné uchopiť šport ako síce estetickú, ale nie umeleckú disciplínu. V každom prípade, estetická hodnota športu sa ukazuje ako nedostatočná pre vymedzenie športu ako takého. To, čo sa pri prílišnom dôraze na estetizáciu športu vytráca, je moment súťaženia, potenciálnej výhry alebo naopak zlyhania a pod., teda prvky podstatné pre chápanie športu.

Ak by sme sa predsa len pokúšali šport zaradiť medzi umenia v kantovskom chápaní, je potrebné brať do úvahy Kantovo rozlíšenie medzi hodnotnejšími

Bloomsbury Companion to the Philosophy of Sport. London: Bloomsbury Publishing, 2014, s. 240–242.

¹² Edgar, A.: *Aesthetics of Sport*. In McNamee, M. – Morgan, W. J. (Eds.). *Routledge Handbook of the Philosophy of Sport*. London, New York: Routledge, 2015, s. 72.

¹³ Ibid.

¹⁴ Pozri *ibid.*, s. 72–78.

krásnymi umeniami na jednej strane a menej hodnotnými príjemnými umeniami na strane druhej. Krásne umenia podľa Kantovej *Kritiky súdnosti* patria k predstavám, ktoré sú účelné samy osebe, a hoci v tomto prípade ide o tzv. účelnosť bez účelu, krásne umenia podľa Kanta podporujú „kultúru duševných síl k družnému oboznamovaniu sa“.¹⁵ Príjemné umenia naopak súvisia iba s pôžitkom, nepredstavujú trvalú hodnotu a nestimulujú premýšľanie (typickým príkladom je spoločenské stolovanie okorenené nezáväznými rozhovormi v príjemnej atmosfére). Ukazuje sa, že miesto športu by sme mali hľadať skôr medzi príjemnými umeniami. Kant v prípade kritérií kladených na krásne umenia uvažoval ako o vnímateľnej forme, tak aj o obsahu, ktorý súvisí s ideami. Umelecké dielo krásneho umenia by totiž malo podnecovať estetické idey uskutočňované cestou slobodnej hry poznávacích schopností. V tomto smere môžeme vysloviť pochybnosť, či športový výkon (podujatie, zápas atď.) spĺňa túto požiadavku, pretože aj keď disponuje vnímateľnou formou, zlyháva práve v prípade spomínaného uplatnenia slobodnej hry poznávacích schopností. Preto nie je možné postaviť šport na úroveň krásnych umení.

Ako v prípade krásnych umení, tak aj v kontexte príjemných umení Kant vyzdvihuje ich spoločenskú a komunikovateľnosť. Ide celkom prirodzene o atribúty, ktorými disponuje aj šport. Pripomeňme, že Kant delil umenia na základe analógie s hovorením, resp. s komunikačným aktom. Na to, aby si ľudia medzi sebou sprostredkovali svoje myšlienky a pocity, využívajú rôzne vlastnosti verbálnej aj nonverbálnej komunikácie. Len spojenie slov, posunkov a tónov podľa Kanta predstavuje úplné vyjadrenie hovoriaceho, iba s prihliadnutím na tieto tri faktory môžeme hovoriť o komunikačnom akte. Kantovo vymedzovanie umenia prostredníctvom analógie s komunikáciou nie je náhodné, najmä ak prihliadneme na významnú úlohu tzv. spoločného zmyslu (*sensus communis*) pri recepcii estetických kvalít. Intersubjektívnosť je teda zahrnutá do centra úvah o umení, kráse, vznešenom a pod. A práve pojem spoločného zmyslu tvorí cenný inšpiračný zdroj pre reflexiu športu ako špecifického produktu intersubjektívnych (a komunikačných) ľudských aktivít. Charakter športovej súťaže, zápasu, súboja a pod. je determinovaný spoločenským a komunikačným základom.

IV.

Žiaden šport (hlavne vrcholový) sa neodohráva v kultúrnom, spoločenskom, politickom a ekonomickom vákuu. To sa prejavuje v organizačnej rovine športu, ktorá zahŕňa množstvo vzťahov smerom dovnútra aj vonok. Z globálneho hľadiska si azda najväčší ohlas získala idea olympijských hier.

¹⁵ Kant, I.: *Kritika soudnosti*. Praha: OIKOYMENH, 2015, s. 141.

Kantove úvahy o človeku a spoločnosti je bez výraznejších prekážok možné napojiť na myšlienku olympizmu a olympijských hier, ktorá sa zrodila v lone antickej gréckej kultúry. Dá sa dokonca povedať, že ideové východiská novovekej filozofie a etiky, ktoré okrem iného reprezentuje aj Kantovo dielo, vdýchlo olympijskej tradícii nový život, bližší súčasnému človeku a rešpektujúci sociálne determinanty modernej spoločnosti. Jedným z najdôležitejších atribútov olympijských hier ako najväčšieho organizovaného športového podujatia je jeho spojenie so stavom mieru medzi štátmi. To predpokladá ďalšie dôležité východiská, ktoré sú potrebné pre zabezpečenie mierového stavu a spolupráce medzi ľuďmi a národmi. H. Reidová¹⁶ pripomína tri základné poznatky o povahe mieru, ktorými nás obohacuje myšlienka olympijských hier. Prvým poznatkom je, že stav mieru je potrebné nastoliť zámerne a premyslene – je dôležité doslovne si vyhraď čas a miesto, v ktorom je možné realizovať prímerie, mier zbraní či zastavenie konfliktov.¹⁷ Olympijská súťaž, a v nej prítomná športová rivalita, je trochu paradoxne aktivitou neutralizujúcou spor, ktorý by mohol existovať a často aj existuje medzi súpermi mimo športového kontextu. Druhý poznatok, ktorý nám sprostredkovať olympijský šport, je ten, že myšlienka mieru sa nevyhnutne spája s myšlienkou rovnosti medzi ľuďmi.¹⁸ Napriek mnohým kultúrnym, etnickým, sociálnym, politickým a iným odlišnostiam či rozdielnemu pôvodu sú si športovci rovní s ohľadom na pravidlá hry, ktorými je šport riadený. Ide tu o špeciálne uplatnenie požiadavky rovnosti pred zákonom. Napokon po tretie: pri príprave, organizácii a priebehu olympijských súťaží je potrebné rešpektovať odlišnosti medzi ľuďmi v rámci širšej, ba čo možno najširšej komunity.¹⁹ Najdôležitejším statusom účastníkov zápasu, hry alebo súťaže je status športovca, nie špecifický status príslušníka rasy, národa, etnika či konfesie.

Všetky tri vyššie spomínané poučenia, ktoré nám o povahe mieru dáva olympijské hnutie, sú plne v súlade s Kantovými úvahami v oblasti etiky a sociálno-politickej filozofie, predovšetkým v súvislosti s pojmami svetoobčianstva a večného mieru. Požiadavka prímeria počas konania hier už v časoch antiky čiastočne súvisela s myšlienkou pohostinnosti vo vzťahu k prichádzajúcim návštevníkom. Kant princíp všeobecnej pohostinnosti (hospitality) povýšil do podoby jedného z nevyhnutných článkov pre nastolenie večného mieru – *svetoobčianske právo sa má obmedziť na podmienky všeobecnej hospitality*.²⁰ Takisto rovnosť s ohľadom na pravidlá (rovnosť pred zákonom) nachádza oporu v Kantovom uvažovaní o večnom mieri,

¹⁶ Reid, H. L.: Olympic Sport and Its Lessons for Peace. *Journal of the Philosophy of Sport*, 33, (2), 2006, s. 205–214.

¹⁷ Ibid., s. 207–209.

¹⁸ Ibid., s. 209–210.

¹⁹ Ibid., s. 211–212.

²⁰ Kant, I.: *K večnému mieru*. Bratislava: Archa, 1996, s. 25.

keďže Kant navrhuje chápať vzťahy medzi ľuďmi, t. j. racionálnymi a slobodnými bytosťami, ako zmluvné, špeciálne s jeho preferenciou republikánskeho štátneho zriadenia. Olympijská myšlienka v neposlednom rade podporuje ideu kozmopolitizmu, čo do veľkej miery konvenuje s Kantovými názormi na potrebu a povahu svetoobčianstva. Rivalita v medziach pravidiel, rešpektujúca humanistické a svetoobčianske princípy, je neodmysliteľným prvkom jednak kantovských úvah, ako aj olympijského hnutia. Športový súboj je okrem toho skvelým príkladom kantovskej nedružnej družnosti, kde konflikt a súperenie sú sprevádzané samotnou potrebou ľudí združovať sa, pričom jedno podmieňuje druhé. Prirodzené antagonistické napätie medzi sklonom človeka spolčovať sa a zároveň jeho sklonom vydeľovať sa a súperiť²¹ je motorom rozvoja spoločnosti smerom k morálnemu celku, ale stojí tiež v pozadí stretávania sa s cieľom športovo sa konfrontovať. Výhodou je, že takáto konfrontácia je v porovnaní so skutočným ozbrojeným konfliktom relatívne neškodná, prebieha napriek svojim fyzickým predpokladom skôr v náznakovej, symbolickej rovine. Platí, že v športovom súboji „športovec môže participovať na symbolicko-esteticknej reprezentácii osobného konania a interpersonálneho spoločenstva v jeho najlepšej podobe, bez fyzického, finančného a spoločenského nebezpečenstva, ktoré spôsobujú morálno-hrdinské skutky, ale so zmyslom pre slobodu, pokrok a vzájomný rešpekt. Niet divu, že ľudia majú radi šport.“²²

Osobitnou kapitolou je komercializácia športu, predovšetkým jeho vrcholových podôb. Vrcholový šport ako typický prejav modernej spoločnosti sa stal súčasťou trhových vzťahov, ekonomického úžitku, reklamy rôznych produktov či dokonca politických cieľov. Jedným z dôsledkov je obchod so športovcami, predovšetkým s hráčmi kolektívnych športov, ovplyvňovanie športových aj mimošportových aktivít športovcov zo strany sponzorov a mnoho ďalších prejavov komerčného využitia športu. Je predmetom diskusie, nakoľko tieto procesy smerujú k úplnému zdeformovaniu vnútornej hodnoty športu a vznešených cieľov športových aktivít. Napriek nepopierateľnému vplyvu na rozvoj a popularizáciu športu je faktom, že športovci sú vnímaní ako tovar s príslušnou trhovou hodnotou, jednoducho vyjadriteľnou vo finančných sumách. Jednou z možných interpretácií v kantovskom zmysle je, že ide o nerešpektovanie mravnej dôstojnosti dotknutých osôb, v tomto prípade športovcov. Kant totiž prezentuje stanovisko, v súlade s ktorým je mravné konanie možné len vo vzťahu rozumných bytostí, v ktorom je vôľa rozumnej bytosti považovaná za zákonodarnú, inak by iné rozumné bytosti nemohla považovať za účely osebe. Kant do svojich etických úvah zakomponováva pojem dôstojnosti: rozum teda vzťahuje každú maximu tejto všeobecne zákonodarnej vôle ku každej druhej vôli a rovnako ku každému konaniu voči sebe samému, a to nie kvôli ne-

²¹ Ibid., s. 61.

²² Schmid, W. T.: A Kantian Theory of Sport. *Journal of the Philosophy of Sport*, 40, (1), 2013, s. 107–133.

jakej praktickej pohnútke či budúcemu prospechu, ale na základe idey *dôstojnosti* rozumnej bytosti, ktorá neposlúcha žiaden zákon ako ten, ktorý zároveň sama dáva. V riši účelov má všetko buď *cenu*, alebo *dôstojnosť*. To, čo má cenu, je možné nahradiť aj niečím iným ako *ekvivalentom*, naproti tomu to, čo sa povznáša nad akúkoľvek cenu a čo preto neprípúšťa žiaden ekvivalent, má *dôstojnosť*.²³

Kant pripisuje *trhovou cenu* tomu, čo sa vzťahuje k všeobecným ľudským sklonom a potrebám, *afektívnu cenu* zasa tomu, čo je primerané určitému vkusu (t. j. zapáčeniu sa v neúčelnej hre duševných síl), *dôstojnosť* však iba tomu, čo tvorí podmienku, v súlade s ktorou môže byť niečo účelom samým osebe.²⁴ V prípade dôstojnosti teda nejde o relatívnu či relativizovanú hodnotu, alebo o nejakú kvantitatívne vyčíslenú cenu, je to skôr vnútorná hodnota.

A. Walsh kladie otázku, či komercializácia skutočne vedie k dôsledku, že s vrcholovými športovcami sa zaobchádza iba ako s prostriedkami, tovarom či relatívnou hodnotou (cenou).²⁵ Mohli by sme namietat, že zmluvný obchodný vzťah, ktorý športovca stotožňuje s materiálnou hodnotou, je postavený na báze dobrovoľnosti a predpokladá jeho slobodnú vôľu, nejde teda o nič neetické. Takisto môžeme operovať s málo presvedčivým argumentom, podľa ktorého je finančné ocenenie športovca zároveň vyjadrením úcty voči nemu, presnejšie voči jeho športovým kvalitám. O čosi silnejšie pôsobí pripomienka, že aj keď Kant hovoril o nemožnosti zaobchádzať s iným človekom *iba* ako s prostriedkom a nie ako s účelom samým osebe, nevylučuje to možnosť zaobchádzať s ním *aj* ako s prostriedkom (a samozrejme zároveň vždy aj ako s účelom). V podobnom zmysle môžeme komercializáciu športu obhájiť tým, že sa vždy týka iba športovca ako športovca, nie športovca ako človeka v jeho celku. V každom prípade tu však prinajmenšom ostáva odôvodnené podozrenie, že z etického hľadiska nie je komercializácia športu úplne v poriadku.

V.

Mnohé z vyššie uvedených myšlienok naznačujú, že chápanie športu v duchu Kantovej praktickej filozofie je v princípe možné a má oporu v rôznych Kantových dielach. W. Schmid pri návrhu základov kantovskej teórie športu vychádza systematicky z celkového obrazu Kantovej filozofie. Šport môže byť z Kantovej perspektívy vnímaný

²³ Kant, I.: *Základy metafyziky mravů*. Praha: OIKOYMENH, 2014, s. 53–54.

²⁴ *Ibid.*, s. 54.

²⁵ Walsh, A.: Sport, Commerce and the Market. In McNamee, M. – Morgan, W. J. (Eds.). *Routledge Handbook of the Philosophy of Sport*. London, New York: Routledge, 2015, s. 421.

ako forma ľudskej skúsenosti ponúkajúca príležitosť pre určitý druh ľudského sebazpoznania, ktoré je nedosiahnuteľné prostredníctvom kategórií vedeckého poznania. Taká teória sa vzťahuje na úsilie o konceptualizáciu Kantovho systému ako celku, v ktorom má veda obmedzenú, ale epistemologicky privilegovanú úlohu, etika je v strede a metafyzika je nahradená fenomenológiou ľudského seba porozumenia a seba vyjadrenia v rozmanitosti kultúrnych foriem.²⁶

Do tohto obrazu zapadá aj šport ako jedna z foriem, v ktorej sa prirodzené vlohy pretavujú do určitej podoby kultúry. Nie všetky úvahy, ktoré majú kantovský základ, je možné bez výraznejších problémov a úprav aplikovať v oblasti filozofie športu. Jedno je však isté: konfrontácia s Kantovým myšlienkovým svetom ponúka konceptuálne prostriedky pre filozofické uchopenie športu.

Bibliografia

- Edgar, A. (2015). Aesthetics of Sport. In McNamee, M. – Morgan, W. J. (Eds.). *Routledge Handbook of the Philosophy of Sport*. London, New York: Routledge, 69–80.
- Fry, J. P. (2000). Coaching a Kingdom of Ends. *Journal of the Philosophy of Sport*, 27, (1), 51–62.
- Kant, I. (2000). *Anthropologie in pragmatischer Hinsicht*. Hamburg: Felix Meiner Verlag.
- Kant, I. (1996). *K večnému mieru*. Bratislava: Archa.
- Kant, I. (2015). *Kritika soudnosti*. Praha: OIKOYMENH.
- Kant, I. (2014). *Základy metafyziky mravů*. Praha: OIKOYMENH.
- Kershner, S. – Kelly, R. (2020). Rights and Consent in Mixed Martial Arts. *Journal of the Philosophy of Sport*, 47, (1), 105–120.
- Lopez Frias, F. J. (2017). A Kantian View of Suits' Utopia: 'A Kingdom of Autotelically-Motivated Game Players'. *Journal of the Philosophy of Sport*, 44, (1), 138–151.
- Pawlenka, C. (2010). Philosophy of Sport in Germany: An Overview of Its History and Academic Research. *Journal of the Philosophy of Sport*, 37, (2), 271–291.
- Reid, H. L. (2012). *Introduction to the Philosophy of Sport*. Lanham: Rowman & Littlefield Publishers.
- Reid, H. L. (2006). Olympic Sport and Its Lessons for Peace. *Journal of the Philosophy of Sport*, 33, (2), 205–214.

²⁶ Schmid, W. T., *ibid.*, s. 108.

- Russell, J. S. (2014). Competitive Sport, Moral Development and Peace. In Torres, C. R. (Ed.). *The Bloomsbury Companion to the Philosophy of Sport*. London: Bloomsbury Publishing, 228–244.
- Sailors, P. R. (2015). Personal Foul: An Evaluation of the Moral Status of Football. *Journal of the Philosophy of Sport*, 42, (2), 269–286.
- Santerre, Ch. (2015). Towards a Kantian Hockey. In Baillargeon, N. – Boissinot, Ch. (Eds.). *Hockey and Philosophy*. Ottawa: The University of Ottawa Press, 205–222.
- Schmid, W. T. (2013). A Kantian Theory of Sport. *Journal of the Philosophy of Sport*, 40, (1), 107–133.
- Simon, R. L. (2016). *The Ethics of Sport: What Everyone Needs to Know*. New York: Oxford University Press.
- Walsh, A. (2015). Sport, Commerce and the Market. In McNamee, M. – Morgan, W. J. (Eds.). *Routledge Handbook of the Philosophy of Sport*. London, New York: Routledge, 411–425.

prof. PhDr. Eugen Andreanský, PhD.

Katedra filozofie a dejín filozofie

Filozofická fakulta, Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach

Košice, Slovenská republika

eugen.andreansky@upjs.sk